

Waartoe leren in het katholiek basisonderwijs?

Kerngroep leerplanproject VVKBaO

Bij de ontwikkeling van een nieuw leerplan voor de katholieke basisschool is de waartoevraag de meest essentiële en belangrijke vraag: "Waartoe moeten onze leerlingen in de katholieke basisschool leren?" Literatuurstudie en consultatie van heel wat betrokkenen leverden ons in de voorbije jaren dit antwoord op: We willen dat elke leerling zin heeft in leren en zin in leven. In deze bijdrage willen we zowel de vraag als het antwoord toelichten.

De waartoe-vraag als hoofdvraag bij leerplanontwikkeling

Aan de ontwikkeling van een leerplan begin je niet holderdebolder, zomaar uit het niets. Je maakt ook geen leerplan om het leerplan. De selectie van de leerinhouden, de suggesties voor de aanpak van het onderwijs, de inkleuring van de rol van de leerkracht en de leerling komen voort uit en getuigen van een achterliggende visie op de wereld, op de mens, op de samenleving en op onderwijs. Van een missie, zeg maar.

In *Oprachten voor het katholiek basisonderwijs* (OKB) vat het katholiek basisonderwijs zijn missie samen in vijf opdrachten. Die vormen samen de stam voor kwalitatief en geïnspireerd onderwijs. Je kunt ze beschouwen als een keurmerk, op voorwaarde dat de school de opdrachten ook ter harte neemt.

Een leerplan getuigt van een achterliggende visie op de wereld, op de mens, op de samenleving en op onderwijs. Van een missie, zeg maar.

De leerambitie van het katholiek onderwijs

Het nieuwe leerplanconcept dat VVKBaO momenteel ontwikkelt, is gestoeld op OKB. Het is er de veruitwendiging van. Het nieuwe leerplan stelt zich dan ook als doel ervoor te zorgen dat elke leerling zin krijgt en heeft in leren en leven! Rekening houdend met de grote verscheidenheid aan talenten en mogelijkheden bij leerlingen is dat best een ambitieuze doelstelling. Toch gelooft de ontwikkelcommissie van het leerplan, mits de scholen hun opdrachten goed uitvoeren, rotsvast in de oplevering van deze onderwijsuitkomst bij elke leerling. "Zin in leren! Zin in leven!" dat is waartoe het leren in elke katholieke basisschool moet leiden.

Zin in ...

"Zin in ..." draagt een dubbele betekenis in zich. Enerzijds verwijst het naar alles wat met *intrinsieke motivatie* te maken heeft: goesting krijgen en hebben, optimisme in de toekomst, geloof in groei en ontwikkelbaarheid van dingen, verwachtingsvol en nieuwsgierig uitkijken naar het nieuwe, leerhonger hebben.

Anderzijds verwijst "zin in ..." ook naar de levensbeschouwelijke inspiratie van waaruit mensen leven en diepere betekenis geven aan de dingen. We hopen dat onderwijs ertoe bijdraagt dat kinderen en jongeren zich ontwikkelen tot geïnspireerde zinzoekers die persoonlijke waarden durven vooropstellen van waaruit ze keuzes maken, handelen en samenleven met anderen.

Zin in leren

In de derde opdracht van OKB, *Werken aan en stimulerend opvoedingsklimaat en een doeltreffende didactische aanpak*, doen de auteurs een warme oproep om uit te gaan van een gezonde leerambitie voor elke leerling. Daarbij is er veel aandacht voor het benutten van de 'leerkracht' die in elk kind schuilt. Dat komt immers zijn gevoel van eigenaarschap over het eigen leren en het verantwoordelijkheidsbesef dat ermee gepaard gaat ten goede. In het kader van levenslang leren is dat erg belangrijk. De bereidheid tot leren is namelijk een voorwaarde voor een autonome en gelukkige toekomst in de snel evoluerende maatschappij rondom ons. Bovendien geeft de positieve ervaring dat leren wat oplevert, voldoening, wat motiveert om nog meer en langer te leren. Wie leert, is mee: hij heeft niet alleen toegang tot de wereld en de maatschappij, maar kan er ook een bijdrage toe leveren.

Zin in leven

De katholieke basisschool wil haar leerlingen voorbereiden op een gelukkig leven waarin ze zelfstandig beslissingen kunnen nemen, waarvoor ze verantwoordelijkheid dragen en waarbij ze engagement tonen, en dat binnen én buiten de school. Daartoe gaat de katholieke basisschool bij haar onderwijs uit van levensechte en relevante leercontexten. Die contextualisering zorgt ervoor dat kinderen gaandeweg meer vat krijgen op zichzelf, op de samenleving en op de wereld. Ze draagt er ook toe bij dat de kinderen met voldoende vertrouwen in het leven staan, veerkrachtig zijn en antwoorden durven geven op vragen en verwachtingen uit hun omgeving. Ook wanneer het leven al eens lastig is of moeizaam loopt.

Een aandachtspunt daarbij is dat we binnen ons onderwijs niet enkel inzetten op gisteren en vandaag, maar dat we ook aandacht hebben voor wat nog komt, voor de toekomst, voor de wereld waarin onze kinderen als volwassenen actief zullen zijn. Voor een aantal onder hen geldt bijvoorbeeld dat de job die ze ooit zullen

uitoefenen, vandaag nog niet bestaat. Dat gegeven mag onderwijsmensen niet onverschillig laten. Onderwijs moet met andere woorden toekomstgericht zijn, met oog voor de mogelijkheden en de uitdagingen van morgen en overmorgen. In die zin moet het leerplan aanzetten tot de ontwikkeling van kennis, inzichten, vaardigheden en attitudes die de kinderen daarbij nodig hebben.

Frustratie is vaak de vonk die het vuur van het creatieve leren ontsteekt.

Zin in leren, zin in leven

Leren impliceert dat je heel wat dingen over de wereld en het leven voor het eerst ontdekt. Die ervaring kunnen kinderen binnen en buiten de school opdoen. Soms gaat het om echt nieuwe dingen zoals een nieuwe techniek of toepassing, een nieuw leerstofgeheel. Soms gaat het om vertrouwde elementen in nieuwe contexten of variaties. Denk maar aan cross-mediaprojecten waarbij verschillende media (taal, muziek, beeld ...) door elkaar gebruikt worden waardoor nieuwe mogelijkheden ontstaan. Denk aan de manier waarop kinderen vandaag presentaties doen waarbij ze gebruik maken van eigen gefilmde, gemonteerde en geprojecteerde reportages. Die ervaringen op zich en de ervaring dat je zelf antwoorden kunt vinden die je vooruit helpen bij een probleem, kunnen de leerappetijt stimuleren. Dat geeft ook zin en betekenis aan het leven dat daardoor bijzonder beloftevol wordt: "Er valt nog zoveel te beleven, te leren!"

Triomf van het ongemak

Het gebrek aan kennis, inzicht, vaardigheid en attitude kan ook voor frustratie zorgen. Dat is het geval wanneer je bijvoorbeeld het antwoord op een vraag niet kent; of wanneer je vaardigheid mist om een taak tot een goed einde te brengen; wanneer het niet meteen helder is waarom je die moeilijke leerstof onder de knie moet krijgen; of wanneer je terechtkomt in situaties waarin je je geen houding weet te geven. Daar kan ieder van ons heel verschillend mee omgaan. Of je blijft bij de pakken zitten en dan evolueert er niets. Of je voelt je gesterkt om de problemen (anders) aan te pakken, waardoor ze zich in de toekomst niet meer of minder zullen stellen. In dat laatste geval is frustratie de vonk die het vuur van het creatieve leren ontsteekt. De Noorse musicoloog Björkvold spreekt in dat geval over "de triomf van het ongemak". De beloning is niet min: een verhoogde autonomie en daaraan gekoppeld de toename van het welbevinden.

Aangezien leren en leven zowel elkaars motor als elkaar resultante zijn kunnen we de slogan "Zin in leren, zin in leven!" gerust ook lezen als "Zin in leven, zin in leren!"

Het speelveld van onderwijs

Het opvoedingsconcept van de katholieke basisschool richt zich op twee bakens: uniciteit en verbondenheid. Dat lezen we in de eerste opdracht van OKB, *Werken aan de schooleigen christelijke identiteit*.

Elke leerling is *uniek*. Dat is een belangrijk uitgangspunt. Leren en leven op school is dan ook gericht op de harmonische ontplooiing van de totale persoon. Het onderwijs speelt in op individuele aanleg: talent, beperkingen, context, individuele leervragen. De leerling wordt uitgenodigd om op het eigen leren en leven te reflecteren en zijn dromen te expliciteren. Op die manier leert de leerling ook over zichzelf, over zijn context, over zijn plek in de wereld en over zijn relatie met de anderen.

Zin in leren! Zin in leven! Rekening houdend met de grote verscheidenheid aan talenten en mogelijkheden bij leerlingen is dat best een ambitieuze doelstelling.

Op school leven kinderen gelukkig niet alleen. Ze leven en leren er in *verbondenheid met anderen*: met leeftijdsgenoten, met leerkrachten, met externe bezoekers, met hun ouders, met mensen uit de buurt en (via media) met mensen dichtbij en veraf. Leerkrachten worden door het leerplan uitgenodigd om hun leerlingen op te voeden met respect voor hun eigenheid, maar tegelijk zullen ze ook investeren in het leren samenleven. Doen ze dat, dan wordt de leerkracht van het individu versterkt door de teamkracht die voortkomt uit het leren in verbondenheid met de anderen: samen kun je zoveel meer!

Gelovige kinderen voelen zich bovendien ook *verbonden met God*. En ook dat is in de katholieke basisschool een uitgangspunt. We gaan daarbij uit van het model van de dialoogschool waarin plaats is voor religieuze verscheidenheid in dialoog met de katholieke identiteit.

Naast de verbondenheid met zichzelf, met de anderen en met de 'Andere' ervaren kinderen vanzelfsprekend ook *een verbondenheid met de werkelijkheid, met de wereld en de samenleving*. Taal, wetenschap, wiskunde, natuur, tijd, techniek, samenleving, kunst en cultuur, sport en beweging, godsdienst en media zijn dan ook onderwerp van het leren in de klas.

Wanneer gelovigen naar die werkelijkheid kijken, aanvaarden zij die als Gods schepping. De maatschappij zien zij als de wereld waarin Gods woord tot leven komt. Die erkenning houdt ook een opdracht in. Gelovige mensen willen namelijk zorg dragen voor de schepping en bijdragen aan een solidaire samenleving waar het voor iedereen goed is om te leven.

Wat valt er te ontwikkelen?

In het katholiek basisonderwijs willen we met een rijk en geïntegreerd onderwijsinhoudelijk aanbod inspelen op de harmonische ontwikkeling van de leerlingen. Dat is de reden waarom we in het nieuwe leerplan zowel aandacht willen hebben voor de persoonsgebonden ontwikkeling van leerlingen als voor de cultuurgebonden ontwikkeling. Samen vormen ze de basisconditie die we bij elke leerling willen ontwikkelen om aan die samenleving en aan de samenleving van de toekomst actief te participeren.

Onder de *persoonsgebonden ontwikkeling* verstaan we die ontwikkeling die te maken heeft met de ontwikkeling van de persoonlijkheid van de leerling. Denk daarbij aan zijn lichamelijke ontwikkeling en de ontwikkeling van een gezonde levensstijl, aan de ontwikkeling van zijn relationele vaardigheden, aan de ontwikkeling van zijn autonomie en aan de ontwikkeling van zijn zingevende competenties.

'Zin in ...' heeft betrekking op de motivatie en de inspiratie van leerlingen en leerkrachten.

Onder *cultuurgebonden ontwikkeling* verstaan we de ontwikkeling van culturele basisvaardigheden die moeten leiden tot de ontsluiting van de wereld en tot (cultureel) zelfbewustzijn bij de leerling. Daarbij zetten we in het basisonderwijs in op intensief waarnemen, op actief manipuleren en handelen met en in de werkelijkheid (*verbeelden*), op vertaling en begripsvorming (*conceptualiseren*) en op structureren en modelleren (*analyseren*).

Zin in leren, zin in onderwijzen!

Zoals we het eigenaarschap van het leren graag bij de leerling leggen, willen we met het nieuwe leerplan ook het eigenaarschap van de leerkracht verhogen. Zij maakt immers de arrangementen op maat van haar leerlingen en op maat van de lokale context. Dat vraagt om leerinhoudelijke beleidsruimte voor de school. Het

nieuwe leerplan wil aan die behoefte tegemoet komen door te voorzien in een vastgelegd aanbod aan doelen conform de ontwikkelingsdoelen en eindtermen, en ook door voldoende ruimte te laten voor het initiatief van de leerkracht. Daardoor kan die aan het leerplan inhouden en aanpakken toevoegen op maat van haar leerlingen en hun leef- en leercontext. Het nieuwe leerplan gaat daarbij uit van gebruikers die niet alleen uitvoeren, maar ook ontwerpen. Enkel op die manier kan het leerplan het leerplan van de school worden.

Die beleidsruimte brengt vanzelfsprekend ook verantwoordelijkheden met zich mee, want de invulling ervan vraagt heel wat investering zowel op het vlak van de eigen professionalisering als op het vlak van professioneel (team)overleg. Uiteraard voorzien we in ondersteuning en begeleiding voor onze scholen wanneer ze die stappen met het nieuwe leerplan zetten.

Wie bereid is tot die inspanning, wordt beloond met een toenevend professioneel welbevinden. Dat komt er door de ervaring dat doelen beter bereikt worden, dat de leerresultaten van de leerlingen verbeteren en dat de kwaliteit van de leerinteractie in de klas stijgt. Op die manier geldt de kringloop "Zin in leren! Zin in leven!" ook voor leerkrachten: naarmate zij zich professionaliseren, ontdekken ze nieuwe, soms niet eerder vermoede mogelijkheden voor hun onderwijs dat erdoor verbetert. Door die succeservaring gaan ze blijvend op zoek naar nieuwe kennis en vaardigheden.

Tot besluit

"Zin in ..." heeft betrekking op de motivatie en de inspiratie van leerlingen én leerkrachten. Het is de uitkomst waartoe het nieuwe leerplan in het katholieke basisonderwijs moet leiden. Pas wanneer die doelstelling wordt gerealiseerd, kunnen we spreken van een geslaagde leerplaninnovatie.

BRONNEN:

Björkvold, J.R., *De muzische mens, het kind en het lied, spelen en leren in alle levensfasen*, AD Donker, Rotterdam, 2008.

Van den Akker, J. (red.), *Leerplan in ontwikkeling*, SLO, Enschede, 2009.

Van Heusden, B., *Cultuur in de spiegel, naar een doorlopende leerlijn cultuuronderwijs*, Rijksuniversiteit Groningen, 2010.

MEER INFO

Dit is een tweede artikel in een reeks van drie. In het februari-nummer 2015 van *School+Visie* verscheen het eerste artikel 'Zin in leren! Zin in leven! Contouren van een nieuw leerplanconcept voor de katholieke basisschool'. In het augustusnummer stellen we in het tijdschrift het nieuwe ordeningskader van de leerinhouden van het leerplan voor.